

KILI ȘI EXPEDIȚIA LUI UMUR BEG

PETRE DIACONU

Cronica Düsturname a fost compusă de Enveri¹ în 1465 la cererea vizirului Mahmud Pașa Veli. Ea se compune din trei părți. La începutul celei de-a doua părți — și anume în cap. XVIII² — numit Destan (epopeea) sînt glorificate faptele de arme ale emirului de Smyrna-Umur Beg — care a trăit între anii 1309 și 1341³. Azi se știe că Düsturname, deci și Destan-ul, se bazează pe datele unor izvoare, pierdute între timp.⁴

Din Destan aflăm că Umur beg, plecînd din Smyrna cu 350 de corăbii, a navigat pe apele mării Egee timp de 18 zile, fără a face vreo escală, ca apoi să debaree într-un loc numit Germe, în Chersones-ul thracic. La Germe, corăbiile (acum în număr de numai 300)⁵ au fost trase pe uscat și tîrîte pînă pe malul mării Negre (marea Marmara, n.n.). După una sau două zile de navigație, turcii lui Umur beg au ajuns la Stambul (Constantinopol) unde au rămas o vreme neprecizată în Destan. La Stambul șeful corsarilor turci este primit de tekfur (împăratul) care i-a oferit mai multe ospete. De la Stambul turcii lui Umur au plecat la Kili, aflată după cum ne informează Enveri, *la marginea Vlahiei* (Eflak). Cînd localnicii, numiți în Destan *kiafir* (necredincioșii = creștinii), au observat venirea dușmanilor s-au anunțat unii pe alții aprinzînd focuri. Corsarii turci, în ciuda rezistenței necredincioșilor, au distrus Kili și cetățile din jur. După aceea, Umur și oamenii săi au luat drumul Constantinopolului navigînd 4 zile.

Din relațiile privitoare la expediția lui Umur rezultă o serie de nedumeriri și nepotriviri⁶. Astfel, nu se pot înțelege motivele care i-au determinat pe corsari să evite navigația prin Dardanele, debarcînd la Germe și tîrînd corăbiile pe uscat pînă la țărnul mării Marmara⁷. Apoi este izbitoare confuzia pe care o face Destan-ul între Marea Marmara și Marea Neagră. Dincolo de discuțiile care s-au purtat și se vor mai purta încă asupra nepotrivirilor din Destan, cei mai mulți dintre istoricii⁸ au văzut în Kili, devastat de Umur beg, Chilia dunăreană.

Drept urmare, mai rămînea de precizat data expediției lui Umur beg și identificarea necredincioșilor de la Kili care s-au opus corsarilor turci.

Mükrinim Halil Yinanç, editorul lui Düsturname, socotea că expediția a avut loc în 1339 sau 1340⁹. V. Laurent propunea ca dată primăvara sau vara lui 1340¹⁰, Matilda Alexandrescu-Dersea — 1337 „dar mai probabil 1338”¹¹, iar P. Lemerle sfîrșitul verii lui 1341¹².

Așadar în privința datei expediției lui Umur beg la Kili nu există încă nici un consens.

Dar cine sînt *kiafirii* (necredincioșii) de la Kili? După ce, într-un prim moment, V. Laurent oscila în a-i identifica pe *kiafiri* între bulgari și români¹³, în cele din urmă s-a situat pe poziția că ei sînt români¹⁴. G. I. Brătianu¹⁵ și M. Alexandrescu-Dersea¹⁶ au văzut în necredincioșii de la Kili pe români. Opinia lor a fost determinată și de împrejurarea că Kili — din cronica lui Enveri — este plasată lîngă „regiunea Eflak”. În această privință P. Lemerle a manifestat o poziție mai prudentă atrăgînd atenția că nu trebuie să se dea „à l'expression vague de la geste « région d'Eflak » un sens politique précis et en conclure que « le Destan prove qu'à cette époque les bouches du Danube étaient valaques »¹⁷.

Prin urmare, nici în problema determinării indigenilor de la Kili nu s-a putut ajunge la un consens. Cei ce i-au identificat pe kiazirii de la Kili cu valahii, au conchis că gurile Dunării — sau, mai exact, regiunea imediat de la nordul ei — la data expediției lui Umur beg erau stăpinite de Basarab, domnul Țării Românești din acea vreme. Unii cercetători au căutat chiar să aducă dovezi în acest sens¹⁸.

Însă despre o stăpînire a Chiliei de către Țara Românească, în această epocă, nu poate fi vorba.

Odată cu înlăturarea controlului lui Sviatoslav asupra Bugeacului (șesul de la nord de gurile fluviului)¹⁹, fapt petrecut în jurul anului 1320, în aceste regiuni s-a reinstalat stăpînirea tătară a Hoardei de Aur. Dealtfel, așa se explică și deslănțuirea bruscă a unei serii de incursiuni mongole în ținuturile balcanice. Cronicile timpului ne oferă suficiente date despre prezența tătarilor în Peninsula Balcanică în 1323²⁰, 1324²¹, 1328²², 1330²³, 1332²⁴, 1337²⁵. Uneori aceștia veneau ca aliați ai bulgarilor, însoțiți fiind și de oșteni români²⁶. Prezența lor la Dunărea de Jos trebuie să fi fost efectivă dacă Bulgaria șișmanizilor le devenise vasală. Într-un fel sau altul și Țara Românească se afla sub protecția lor.

Oricum ar fi, izvoarele literare nu-i arată pe tătari ca fiind, în deceniile III—V ale veacului XIV, „locuitori” ai regiunii Dunării (de jos). Grigore Țamblac²⁷ de pildă, referindu-se la anul 1330, ne asigură că aceștia ocupau ținuturile de la mieznoapte de Dunăre, iar Nicephor Gregoras vorbește, pentru anii 1332 și 1337, despre „sciții” (i.e. tătarii) care sălășluiau pe lângă Istru²⁸. Într-un document emis la Pera la 24 I 1343 se menționează faptul că frontiera vestică a Hoardei de Aur sub Uzbech (1312—1341) se întindea spre apus pînă la Vicina²⁹, despre care se știe că se afla pe Dunăre.

Este lesne de înțeles că în momentul în care tătarii au euecrit Vicina (în 1337—1338 după opinia lui V. Laurent³¹ iar după opinia noastră la circa 1320³²), ei trebuie să fi controlat în chip ferm malul stîng al Dunării.

Și cu aceasta am expus pe scurt motivele care ne împiedecă să admitem existența unei stăpîniri a lui Basarab în deceniile III și V ale veacului al XIV-lea, la Chilia dunăreană.

În consecință, „necredincioșii” pe care i-ar fi înfruntat la Chilia dunăreană corsarii lui Umur beg nu pot fi români.

S-ar putea presupune — așa cum s-a și făcut, dealtfel —³³ că acești necredincioși sînt bulgarii, împrejurare în care va trebui să admitem că Dobrogea acelor vremuri se găsea sub ascultarea Taratului bulgar.

Unei atari teze i se opune însă organizarea ecleziastică a provinciei dintre Dunăre și Marea Neagră. În prima jumătate a veacului al XIV-lea cele mai multe dintre bisericile dobrogene erau subordonate mitropoliei Vicinei³⁴, iar în răstimpul încetării funcționării acestei mitropolii — ca urmare a ocupării orașului de către tătari — ele erau subordonate mitropoliei Varnei înființată, poate, în jurul anului 1320³⁵. Noi vom mai reține că odată cu desființarea (temporară) a mitropoliei de Vicina și a reînființării mitropoliei de Varna, unele „castele” dobrogene devin stavropighii ale Patriarhiei constantinopolitane³⁶.

Ținînd seama de aceste realități nu se poate admite, sub nici o formă, o stăpînire bulgărească în Dobrogea primei jumătăți a sec. XIV. Se știe doar că începînd cu momentul înființării patriarhiei de Tirnova (circa 1230) în istoria relațiilor dintre Bizanț și țaratul asăneștilor nu se cunoaște nici un exemplu de mitropolie bizantină care se ființeze într-un teritoriu bulgăresec, după cum nu se cunoaște nici un exemplu de mitropolie bulgărească aflată într-un teritoriu bizantin³⁷.

Privite lucrurile din acest punct de vedere se poate admite că Dobrogea era stăpînită mai degrabă de tătari (deoarece în teritoriile controlate de ei mitropoliile bizantine funcționau de bine, de rău³⁸) decît de către bulgari.

Iată, așadar, și motivele care ne împiedecă să-i identificăm pe kiazir-ii din Chilia dunăreană cu bulgarii.

Evident, nu se poate pune problema ca locuitorii Kili-ei devastate de Umur beg să fi fost tătari; într-un asemenea caz, Enveri nu i-ar fi indicat pe aceștia cu termenul de kiazir (necredincioși)³⁹. Nu se poate pune nici problema că ei au fost greci; astfel ar deveni ilogică însăși expediția lui Umur beg la Kili. Atacarea Kili-ei, dacă n-a fost insti-

gată de bizantini, ca s-a făcut, cel puțin, cu consimțământul lor⁴⁰. Or, bizantinii n-aveau nici un interes să permită turcilor lui Umur beg prădarea unor greci și distrugerea unui oraș stăpinit de ei.

Astfel prezentându-se lucrurile, devine limpede că Kili, cetatea atacată și devastată de corsarii din Smyrna, nu este Chilia dunăreană.

Atunci ce localitate din zona Mării Negre se ascunde sub numele lui Kili din Düsturname?

Pentru a se încerca găsirea unui răspuns la această întrebare este nevoie, înainte de orice, de precizarea datei expediției lui Umur beg.

Dintre datările amintite la începutul intervenției noastre noi o socotim pe cea a lui Paul Lemerle ca fiind mai apropiată de realitatea istorică, iar aceasta, deoarece este singura care beneficiază — fie și indirect — de unele indicii ale izvoarelor literare bizantine. În plus, datarea propusă de savantul francez vine în întîmpinarea înțelegerii mai lesnicioase a evenimentelor legate de expediția lui Umur beg, pe de o parte și a evenimentelor petrecute în Bizanțul acelor vremuri, pe de altă parte.

Ca atare, să urmărim expunerea lui Paul Lemerle⁴¹. Izvoarele bizantine ne înștiințează că imediat după moartea lui Andronic III, survenită la 15 iunie 1341, o flotă turcească pornită de la Smyrna și condusă de Umur beg își face apariția în Chersones-ul thracic cu vădită intenție de a jefui toată regiunea pînă la Constantinopol. Nicephor Gregoras susține că turcii lui Umur beg veniseră în Bizanț pentru a-l ajuta pe Ioan Cantacuzino, despre care auziseră că întîmpina dificultăți din partea facțiunii ostile lui. Invadatorii n-au apucat să-și pună planul în aplicare. Ioan Cantacuzino, în virtutea vechii lui prietenii cu Umur beg, le-a cerut turcilor să se întoarcă acasă, ceea ce aceștia au și făcut⁴². Ioan Cantacuzino ne informează că Umur beg i-a pretins, prin intermediul unei ambasade, indicarea unui dușman asupra căruia puteau să năvălească oamenii săi, ca astfel să se despăgubească de cheltuielile mari făcute cu organizarea expediției ratate⁴³. Izvoarele bizantine se opresc aici cu relatarea faptelor. Din ele nu aflăm dacă Ioan Cantacuzino s-a conformat sau nu cererii ambasadei lui Umur beg.

Cam în același timp — tot după moartea lui Andronic III — s-a prezentat la Constantinopol o ambasadă a țarului bulgar Ioan Alexandru (1331—1370) care pretindea — nici mai mult nici mai puțin — extrădarea lui Ioan Ștefan Șişman (1330—1331) adăpostit în Bizanț după izgonirea acestuia de pe tronul Tirnovei⁴⁴. Ioan Cantacuzino a respins pretenția bulgarilor. Ba, mai mult, el i-a amenințat că va trimite flota bizantină pe Dunăre împreună cu Ioan Ștefan Șişman ca să-l ducă la Vidin spre a declanșa o răscoală și totodată îi va pune pe turcii lui Umur beg să atace Bulgaria⁴⁵.

Nici în privința aceasta izvoarele bizantine nu ne înștiințează dacă Ioan Cantacuzino și-a pus sau nu planul în funcțiune.

Ajungînd aici cu prezentarea știrilor bizantine, Paul Lemerle stabilește o relație între ele și știrile lui Enveri privitoare la expediția lui Umur beg. Savantul francez ține să precizeze „qu'il est séduisant de mettre une fois de plus en relation et d'éclairer l'un par l'autre, le témoignage d'Enveri, c'est à dire de sa source, certainement contemporain des événements, et celui de Cantacuzène, mieux informé que quiconque”⁴⁶.

Paul Lemerle presupune — pe bună dreptate, socotim noi că în condițiile conflictului bizantino-bulgar din vara lui 1341, Ioan Cantacuzino a trimis împotriva bulgarilor flota lui Umur beg venit să jefuiască Thracia bizantină. „Il est vrai — subliniază savantul francez — que Cantacuzène ne dit pas qu'il ait commencé de mettre ses menaces à exécution, et envoyé les Turcs aux bouches du Danube; mais Cantacuzène dit rarement la vérité quand il s'agit de ses relations avec les Turcs, qui lui furent tant reprochées; et puisque le conflit avec Ioan Alexandre pour cette fois tourna court, il ne se vanta de la razzia turque, satisfait d'avoir montré ses qualités de diplomate”⁴⁷. Angajarea forței turcești s-a întîmplat după sosirea la Constantinopol a ambasadei lui Ioan Alexandru. Ducîndu-se la Kili (Chilia dunăreană, după opinia lui P. Lemerle), corăbiile lui Umur beg puteau să-i amenințe pe bulgari prin raziile lor și eventual să ajute la transportarea lui Șişman pe Dunăre, în Bulgaria, în cazul în care țarul Ioan Alexandru ar fi ales calea războiului, iar „si Alexandre intimidé — intimidé notamment par la présence de la flotte

d'Umur dans la delta — choisit la paix, les Turcs se dédémagèrent en pillant des terres qui ne sont plus grecques" ⁴⁸. Paul Lemerle optează pentru această alternativă, adăugând: „C'est la deuxième éventualité qui se réalisa. Umur devait entre en Août (1341 n.n.) dans la région de Kili et il a dû revenir a Smyrne en septembre" ⁴⁹.

Evident, savantul francez își prezintă punctul de vedere sub forma unei soluții ipotetice.

Plecând de la aceeași soluție noi propunem următoarea desfășurare a faptelor.

Ioan Cantacuzino după ce i-a amenințat pe bulgari că va trimite flota pe Dunăre pînă la Vidin, iar pe turci îi va îndruma să atace Bulgaria, nu și-a materializat amenințarea decât parțial. Flota bizantină n-a urcat pe Dunăre; în schimb, turcii i-au atacat pe bulgari (la Kili, după cum ne asigură Enveri).

Întrucît însă, așa cum am văzut mai sus, bulgarii n-aveau cum să stăpînească gurile Dunării, această Chilia nu poate fi Chilia dobrogeană.

La locul potrivit Paul Lemerle a atras luarea aminte că Kili nu poate fi identificată nici cu Chilia bithinică și nici cu Chilia thracică. Dealtfel, ele nici nu se aflau în teritoriile bulgărești.

În acest caz nu ne mai rămîne decît să admitem că Kili din Düsturname este Anhialos, de pe țărmul apusean al Mării Negre situat la sud de Messembria. Împotriva identificării propuse de noi nu se poate invoca nepotrivirea, din punct de vedere fonetic, dintre numele Anhialos-ului și cel al Kili-ei. Se știe doar că Anhialos era numit în secolul al X-lea Achelos ⁵⁰, iar în hărțile și portulanele secolelor XIII—XIV, Assilo, Lasilo, Laxilo ⁵¹ și că în cronica savoiardă referitoare la expediția din 1366 a conțelui Verde, Anhialos era numit Achille ⁵².

În consecință, putem presupune, fără riscul de a ne depărta prea mult de adevăr, că Enveri, întîlnind în izvorul pe care l-a folosit, numele Aquili sau Akili l-a confundat cu numele Chiliei dunărene — cunoscută lui încă din timpul expediției din 1462 la care a participat dealtfel. În acest caz tot lui Enveri poate să-i aparțină și precizarea de „regiunea Eflak" ⁵³, știind prea bine că în 1462 Chilia dunăreană ținea de Țara Românească.

În fapt, Enveri nu făcea altceva decît să preludieze o confuzie pe care a comis-o la vremea sa și marele nostru istoric Nicolae Iorga. Nu este oare Nicolae Iorga cel care plecînd de la știrea că oștenii lui Antonio Visconti din Milano au fost asediați în 1366 la Achille (Anchialos) conchidea că această cetate este Chilia dunăreană ⁵⁴, cînd în realitate era vorba de Anchilos ⁵⁵?

Oricum, identificînd Kili din Düsturname cu Anhialos, reiese de la sine că kiafir-ii atacați de Umur beg sînt bulgarii și cu aceasta — în măsura în care teza localizării noastre este dreaptă — se desleagă una din problemele controversate legate de expediția lui Umur beg.

Teza propusă de noi este de natură să înlăture și alte neajunsuri ivite în chip necesar atunci cînd se identifică Kili din Düsturname cu Chilia dunăreană. De pildă, în Düsturname se spune că corsarii lui Umur beg distrugînd Kili au distrus și alte numeroase cetăți. Or, asemenea cetăți dacă se găsesse în jurul Anchialos-ului, în schimb lipsese în regiunea Chiliei dunărene. În Düsturname se spune că de la Kili la Stambul turcii microasiatice au navigat patru zile atît cît le-ar fi trebuit de altfel să parcurgă distanța, pe mare, dintre Anchialos și Constantinopol. Or, de la Chilia dunăreană pînă în capitala Bizanțului, navigînd pe lîngă coastă, era nevoie de 8 pînă la 10 zile.

Iată pe scurt motivele care ne îndrituiesc să socotim că expediția lui Umur beg a avut ca țintă Anchialos și nu Chilia dunăreană. De aici și încheierea că evenimentele legate de această expediție n-au o legătură directă cu istoria regiunilor noastre.

NOTE

1. *Düsturname — i Eneeri*, ed. Mükrimin Halil Yinanç (Türk Encümenat külliyyatı, adet: 15) İstanbul, Devlet Matbaası (1928)
2. *Le Destan d'Umur Pacha*, texte, traduction et notes par Irène Melikoff-Sayar (Bibliothèque byzantine. Documents, 2) Paris, Presses Universitaires de France.
3. M. Alexandrescu-Dersca, *L'expédition d'Umur beg d'Aydın aux bouches du Danube (1337—1338)*, in *Studia et Acta orientalia* 11, București, 1959, p. 5.
4. Paul Lemerle, *L'émirat d'Aydın. Byzance et l'Occident. Recherches sur „La geste d'Umur Pacha”*, in *Bibliothèque byzantine*, 2, Paris, 1957, p. 246. Cf. M. Alexandrescu-Dersca, *op. cit.*, loc. cit.
5. *Le Destan*, p. 44.
6. Vezi P. Lemerle, *op. cit.*, p. 139—140.
7. Vezi explicațiile pertinente ale lui P. Lemerle, *op. cit.*, p. 139—141; tot acolo și notele explicative. Cf. M. Alexandrescu-Dersca, *op. cit.*, p. 9—11.
8. Bibliografia la M. Alexandrescu-Dersca, *op. cit.*, passim. Acestora li se adaugă, între alții, Radu Ștefan Ciobanu, *Aspecte ale civilizației portuare din Dobrogea la sfârșitul secolului al XIII-lea și în secolul al XIV-lea*, in *Pontica* III, Constanța, 1970 p. 307; M. Balard, *Notes sur les Ports du Bas-Danube au XIVe siècle*, in *Südost Forschungen*, XXXVIII, Oldenburg/München, 1979, p. 8—9; Mircea Păcuraru, *Istoria bisericii ortodoxe române*, I, București, 1980, p. 240.
9. *Düsturname — i Eneeri*, p. 41, 85. Ap. M. Alexandrescu-Dersca, *op. cit.*, p. 7, nota 6.
10. V. Laurent, *L'assaut avorté de la Horde d'Or contre l'Empire byzantin*, in *REB*, XVIII, 1960, p. 155; idem, *La domination byzantine aux bouches du Danube sous Michel VIII Paléologue*, in *RHSEE*, XXII, București, 1945, p. 118, data expediției fiind între 1335 și 1339. Aceeași datare este menținută de V. Laurent și în *Le Métropolit Macaire de Vicina et la prise de la ville par les Tartares*, in *RHSEE*, XXIII, 1946, p. 230. Ceva mai târziu, V. Laurent în *REB*, 12, 1954, p. 288, data expediției „avant 1339”.
11. M. Alexandrescu-Dersca, *op. cit.*, p. 8.
12. P. Lemerle, *op. cit.*, p. 137.
13. V. Laurent, *Le Métropolit Macaire*, p. 299 și nota 1.
14. *Idem*, in *REB*, 12, 1954, p. 288.
15. G. I. Brătianu, *Les Roumains aux bouches du Danube*, in *RHSEE*, XXII, București, 1954, p. 202. În fapt, aici G. I. Brătianu susține că „la frontière de la Valachie était à Kilia sur le Bas-Danube”, ceea ce înseamnă identificarea kiazirilor de la Kilia cu românii.
16. M. Alexandrescu-Dersca, *op. cit.*, p. 14.
17. P. Lemerle, *op. cit.*, p. 135.
18. M. Alexandrescu-Dersca, *op. cit.*, p. 19.
19. G. I. Brătianu, *Recherches sur Vicina et Cetatea-Albă*, București, 1935, p. 114—116, socotește că bulgarii lui Sviatoslav au stăpinit în stînga Dunării numai sudul Basarabiei și că legătura între această zonă și țaratul bulgar se făcea prin Dobrogea, ceea ce vrea să însemne că la acea dată — în anii circa 1300—1320 — Dobrogea era, într-un fel sau altul, controlată de bulgari. Evident, nu poate fi vorba de o stăpînire a Dobrogei acum de către Sviatoslav (vezi supra, p. 4).
20. Ioannis Cantacuzino *eximperatoris Historiarum libri*, I Bonn, 1825, p. 175. Cf. *Fontes Historiae Daco-Romanae*, București, 1975, p. 483.
21. Ioan Cantacuzino, I, p. 189—193.
22. Nicephori Gregorae, *Byzantina historia*, cura L. Schopeni, I, Bonn, 1829, p. 398—399.
23. St. Novaković, *Законои Стефана Душана цара српског*, Belgrad, 1898, ap. Al Burmov, *op. cit.*, p. 259.
24. Frederick Kunstmann, *Marino Sanudo den Alteren mit einem Anhang seiner ungedruckten Briefe*. In *Abhandlungen der historischen Classe der königlich bayerischen Akademie der Wissenschaften*, VII; ap. cf. V. Laurent, *L'assaut avorté*, p. 154, nota 27. Din păcate, neavînd la dispoziție lucrarea lui F. Kunstmann nu putem preciza pagina. Despre această invazie vezi și I. Cantacuzino, I, p. 465—466 (cf. *Fontes* III, p. 485) și N. Gregoras, I, p. 535—536 (cf. *Fontes*, III, p. 513).
25. Vezi supra, notele 20 și 23.
26. Ioan Cantacuzino, *op. cit.*, I, p. 175.
27. J. Šafarik, *Живот краља Стефана Дечанског* in *Гласник друштва српске словености* XI, 1859, p. 71.
28. „Ἰὼν παρα τὸν Ἰστρὸν οὐκ οὐκὸν Σχυβαὸς” (Nicephori Gregorae *Byzantina Historia*, Bonnae, 1829, t.I, p. 430, 542).
29. Et intelligatur dictum Imperium Usbech flumen Vicini versus Thanam (ap. G. I. Brătianu, *op. cit.*, p. 66). La aceasta se mai pot adăuga și alte știri. De pildă, într-o listă a martirilor și minăstirilor franciscane din răsărit datînd din 1320 sau 1332 se precizează: *In Tartaria Aquilinari, fratres Minores habent monasteria immobilia XVIII in civitatibus et villis infrascriptis, videlicet: in Vicina iuxta Danubiu In Maurocastro...* (P. Golubovich, *Biblioteca bio-bibliografica della Terra Santa e dell'Oriente Franciscano*, I—II, Quaracchi, 1913, p. 76), ceea ce înseamnă că la acea dată Vicina de pe Dunăre se afla în granițele Tartariei. De asemenea, Al-Omari ne informează că statul lui Usbech se întinde pînă la Dunăre. V. G. Tisenhausen, *сборник материалов относящихся к истории золотой Орды т I*, S. Petersburg, 1884, p. 236—237 (ap. Al. Kuzov, in *Études balkaniques*, 3, Sofia, 1977, p. 119).
30. N. Grămadă, *Vicina. Izvoarele cartografice, Originea numelui*. Identificarea orașului, in *Codrul Cosminului*, I, 1924, p. 447.

31. V. Laurent, *Le Métropolitte Macaire*, p. 281.
32. Petre Diaconu, în *Revista de Istorie*, 33, București, 1980, p. 365, nota 11; După opinia noastră, în 1335-1337 se reînființează mitropolia Vicinei.
33. Vezi supra, nota 13.
34. Asupra tabelului „provizoriu” al mitropoliilor de Vicina din prima jumătate a sec. XIV, vezi P. S. Năsturel, *Byzantinisch-neugriechische Jahrbücher*, 21 (1971), Athena, 1972, p. 41.
35. Sigur este că în 1325 mitropolia Varnei funcționa. La această dată este menționat un Metodie ca mitropolit al Varnei și Cavarnei; vezi J. Darrouzés, *Les Regestes des actes du Patriarcat de Constantinople*, I, fasc. V, Paris, 1977, nr. 2124, p. 93-94. Este posibil ca mitropolia Varnei să fi fost reînființată în condițiile revenirii tătarilor la Dunărea de Jos în jurul anilor 1320; și tot așa de posibil e ca ea să fi funcționat la data când castelele de la Kranea, Driștra, Kilen etc (A.P., I, p. 95) erau transformate în stavropighii ale Patriarhiei din Constantinopol.
36. Vezi, supra, nota 35.
37. P. Mutafiev, *Към историята на месембриските манастири в Избрани прозводения*, Sofia, 1973, p. 661, notă.
38. V. Spinei, *op. cit.*, p. 29-38; desigur, nu există nici un motiv să se admită o stăpânire a Dobrogei de către tătari tocmai acum. Cercetătorul ioseean nu beneficiază în această privință de argumente convingătoare, fapt pe care-l vom arăta într-o altă lucrare.
39. V. Laurent, *La domination byzantine*, p. 197.
40. P. Lemerle, *op. cit.*, p. 136. „Umur allant attaquer Kili avait au moins l'accord de Byzance”.
41. *Ibidem*, p. 136-139.
42. N. Gregoras, II, Bonn, p. + 596-598.
43. I. Cantacuzino, II, Bonn, 1831, p. 56.
44. *Ibidem*, II, p. 54-56.
45. *Ibidem*.
46. P. Lemerle, *op. cit.*, p. 137.
47. *Ibidem*.
48. *Ibidem*. În nota 1 de la această pagină P. Lemerle scrie între altele: „Quant à la menace de faire remonter le Danube à une flotte grecque, pour prendre à revers ses ennemis dans les Balkans, elle est de celles dont Byzance au cours de l'histoire c'est le plus souvent et le plus efficacement servie; elle ne suppose nullement — je dirai même: au contraire — que Byzance tienne l'une ou l'autre rive du fleuve” Evident, noi nu putem fi de acord cu ultima parte a afirmațiilor lui P. Lemerle. Flota bizantină nu se putea deplasa pe Dunăre într-o zonă atât de depărtată dacă măcar gurile fluviului nu s-ar fi aflat în mâinile constantinopolitanilor. Cînd în 680 flota bizantină a venit la Dunărea de Jos, delta era a „ereștinilor”, adică a bizantinilor, după cum tot a bizantinilor trebuie să fi fost și în vremea lui Constantin V. Cînd în 971 flota bizantină a pătruns pe Dunăre trupele lui Ioan Tzimiskes se găseau la Driștra (Siliștra). Acest fapt s-a repetat și în timpul domniei lui Alexie Comnenul. În 1148, cînd flota bizantină a ajuns la Demunitzikos, Dobrogea era stăpînită ferm de bizantini.
49. *Ibidem*, p. 137.
50. Theophanus Continuatus, *Chronographia*, Bonn, 1838, p. 388-390; Leonis Grammatici, *Chronographia*, p. 187-188; Pseudo-Symeon, p. 723-726; Const. Porphyrogenetul, *De Adm. Imp.*, p. 152-156.
51. Pentru acest din urmă nume vezi B. Motze, *Il compose di navigare*, în *Annali della Facolta di lettere e di Filosofia della Università di Cagliari*, 8, 1947, p. 129, care marchează numele *Asillo*.
52. F. Bollati, di Saint Pierre, *Illustrazioni della spedizione in Oriente di Amedeo VI (il conte Verde)*, Biblioteca storica italiana, V, Torino, VII (VIII), p. 99, nr. 386, p. 119, nr. 444.
53. Așa cum propune P. Lemerle, *op. cit.*, p. 141, nota 3.
54. Nicolae Iorga, *Comunicări mărunte*, în *Convorbiri literare*, 35, 1901, p. 576.
55. Oct. Iliescu, *A stăpînit Dobrogea la gurile Dunării ?*, în *Pontica*, IV, 1971, p. 371-377.

KILI ET L'EXPÉDITION D'UMUR BEG

(RÉSUMÉ)

Dans cet étude l'auteur cherche à démontrer que la ville Kili, assiégée par les corsaires

d'Umur beg, en 1341, était Anchialos, localité située sur le bord de la Mer Noire, en Bulgarie.